

означає будувати свою професійну діяльність у модусі творчості, щоб її зміст, форми й методи корелювали із сучасним станом музично-педагогічної науки, відповідали її рівню й динаміці розвитку.

Висновки... Отже, дослідивши особливості творчої діяльності педагога-музиканта, доходимо таких висновків:

- творчість – невід’ємний складник професіоналізму педагога-музиканта, ефективний спосіб його самовираження, професійного й особистісного зростання, самоствердження й самореалізації в професії;
- професіоналізм діяльності педагога-музиканта являє собою якісну характеристику фахівця, що відображає його найвищу професійну кваліфікацію й компетентність;
- показниками професіоналізму діяльності педагога-музиканта є його професійні навички й уміння, які, реалізуючись, сприяють досягненню творчих результатів у вирішенні поставлених завдань.

Література

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки : кн. для учителя / Людмила Григорьевна Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Междунар. гуманитар. фонд „Знание”, 1996. – 308 с.
3. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика навчання й виховання” / М. А. Михаськова. – К., 2007. – 19 с.
4. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.

Анотація

У статті визначено творчі особливості професійної діяльності педагога-музиканта; подана їх детальну характеристику.

Аннотация

В статье определены творческие особенности профессиональной деятельности педагога-музыканта; представлена их детальная характеристика.

Summary

In this article creative abilities of the professional work of the pedagogue- musician are determined; their detail characteristic is given.

Ключові слова: творча діяльність, педагог-музикант, компетентність, потенціал, професійні здібності

Ключевые слова: творческая деятельность, педагог-музыкант, компетентность, потенциал, профессиональные способности.

Key words: creative work, pedagogue- musician, competence, potential, professional abilities.

Подано до редакції 30.03.2012.

УДК 378.1

©2012

Самсонова О.О.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Глобальні інформаційно-технологічні зміни, які сталися на рубежі ХХ-ХХІ століть, привели до переосмислення змісту і мети освіти в сучасному суспільстві. Нині дослідна діяльність студентів є обов’язковим складовим елементом професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки основне завдання вищої школи полягає в підготовці студентів "до освіти впродовж усього життя" (на відміну від освіти "на все життя"), готовності до перенавчання та удосконалення залежно від потреб ринку інтелектуальної праці.

У руслі цих завдань вирішення проблеми доопрацювання методологічних аспектів управління науково-дослідною діяльністю (НДД) майбутніх фахівців набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Існуюча джерельна база з проблеми методології управління НДДС представлена у роботах С.Архангельського, В.Афанасьєва, І.Беха, В.Беспалько, І.Блауберга, В.Тюхтіна, В.Загв’язінського, П.Керженцева, В.Краєвського, О.Кучерявого, К.Ніконова, О.Новікова, Г.Рузавіна та ін.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у розкритті сутності методологічних принципів (підходів, прийомів, методів), що є найбільш значущими для розв’язання завдання щодо побудови системи управління науково-дослідною діяльністю студентів університету.

Виклад основного матеріалу дослідження... Нині в науковій літературі склалося неоднозначне розуміння предмета методології. В одних джерелах методологією називають систему принципів наукового дослідження. В інших: методологія – це вчення про організацію діяльності. Наприклад, В.Краєвський розглядає методологію як спосіб, засіб зв’язку науки і практики. Н.Масюкова – як засіб допомоги науки практиці.

Разом з методологією науково-дослідної діяльності став формуватися новий напрям – методологія практичної діяльності. На думку ж В.Нікітіна, О.Новікова та ін., їх необхідно розглядати в одному ключі. У філософській літературі під методологією зазвичай розуміють сукупність тих загальних методів і принципів, які використовуються в процесі наукового дослідження.

Ймовірно, головною об'єктивною причиною появи різних неоднозначних тлумачень поняття "методологія" є та обставина, що людство перейшло в нову постіндустріальну епоху свого розвитку, що супроводжується такими явищами як: інформатизація суспільства, глобалізація економіки, зміна ролі науки в суспільстві і так далі. Мета методології у рамках даного дослідження – служити регулятивом наукового пошуку.

Сутність методологічного апарату педагогічного дослідження визначається Е.Штульманом як вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності в різних областях теорії і практики або стосовно науково-дослідного процесу сукупності принципів, засобів, методів і форм наукового пізнання [10, с. 43].

Органу (суб'єктові), що управляє, необхідно забезпечити умови для оволодіння керованим об'єктом (студентами) методами, засобами, принципами і прийомами НДД, тобто для оволодіння методологічною культурою.

"Методологічна культура студента-дослідника визначається двома чинниками – компетентністю суджень про суть методологічних основ науково-дослідної діяльності й умінням зі знанням справи застосовувати у науковій творчості ті або інші методи для досягнення істини" [7].

У той же час можемо не погодитися з визначенням, даним К.Ніконовим. Вважаємо, що з позиції цілісного підходу доцільніше було б говорити не про методологічну компетентність студентів, а про готовність. Вищезазначене визначення більшою мірою відповідає поняттю методологічної готовності студента-дослідника. Вести мову про його методологічну культуру можна лише тоді, коли у студента вже сформований досвід наукової творчості, тобто створення їм таких його продуктів як: моделі, концепції, програми, технології, методики і так далі. К.Ніконов вважає синонімами два поняття: "наукова творчість" і "дослідження". Хоча саме дослідження може носити характер діагностичного зрізу, констатації розробленого якимись-то вченими питання і так далі. Воно може здійснюватися в історичній ретроспективі і не містити вагомий продукт власної наукової творчості, під якою психологією розуміється завжди створення нового. В той же час в дослідженнях К.Ніконова дуже цінною для вирішення завдань нашого дослідження є класифікація методів наукового пізнання.

1) Загальнологічні методи пізнання. До цієї групи зазвичай відносять: індукцію і дедукцію, аналіз і синтез, абстрагування й узагальнення. Ці методи називають загальнологічними з тієї причини, що вони успішно використовуються як основні або допоміжні на усіх рівнях наукового пізнання.

2) Загальнонаукові методи пізнання. До них зараховується порівняно велика кількість різноманітних методів, які успішно використовуються в наукових дослідженнях: спостереження й експеримент (це, до речі, основні методи на емпіричному рівні наукового пізнання), ідеалізація і формалізація, метод уявного експерименту, метод сходження від абстрактного до конкретного, системно-структурний метод пізнання, логічний і історичний методи пізнання та ряд інших.

3) Філософські (загальнометодологічні) методи наукового дослідження. Частенько до цієї групи методів відносять засадничі принципи знання, що базуються на законах і категоріях матеріалістичної діалектики, її основних ідеях, як: принцип об'єктивності дослідження, принцип цілісності в прийомах і методах наукового пізнання, принцип обліку загального взаємозв'язку і взаємообумовленості речей і явищ і так далі.

Усі ці принципи (як і ряд інших) виключно важливі в науково-дослідній діяльності, проте суть загальнометодологічних методів, або принципів, не зводиться тільки до цього.

Науковий метод у будь-якій галузі науки не є продуктом довільної діяльності дослідника. Цей метод визначається, передусім, об'єктивно даною природою предмета, що досліджується, а також мірою складності пізнавального завдання, певним етапом її рішення. До того ж не можна забувати про те, що дослідницький процес частенько пов'язаний з використанням ряду методів з урахуванням їх субординації і методологічного "навантаження". Перед ученим, і особливо молодим ученим, встає, таким чином, важливе завдання: з різноманіття методів сучасної науки вибрати такий або такі методи і дослідницькі прийоми, які з найбільшою ефективністю ведуть до успішного вирішення проблеми.

Методологічні принципи (підходи, прийоми, методи) сучасного наукового знання різноманітні. У відповідній філософській літературі говориться про множинність і різнорівневість методологій. І, проте, можна виділити деякі загальні риси, які інтегрують методологічне знання в єдиний тип з функціями, що відповідають йому, передусім пізнавальною і нормативною.

Сутність пізнавальної функції полягає в осмисленні і поясненні інструментальної практики наукового пізнання, ця практика виражається в системі відповідних понять (наукова проблема, ідея, закон, абстракція, принципи і методи пізнання і так далі). Нормативна функція полягає у виробленні й у впровадженні в практику наукових досліджень, відомої сукупності стандартів і приписів, правил і парадигм, що задають "режим" теоретичної і експериментальної діяльності. Якщо пізнавальна функція методології полягає у відображенні суцього в пізнанні, то нормативна – у вираженні в ним належного: обслуговувати увесь універсум науково-

дослідної діяльності проектами і приписами. Як перша, так і друга функція є чимось єдиним, найтіснішим чином взаємозв'язаним в методології наукового пізнання. І засвоєння цього взаємозв'язку надзвичайно важливо вже на самих ранніх стадіях науково-дослідної роботи студента [7, с.123].

Можна стверджувати те, що методологія наукового пізнання, її основні положення і принципи тісно пов'язані з теоретичним змістом усіх наук і їх методів. Вона невід'ємна і від самого дослідницького процесу. В реально існуючих науках вона не частина, не розділ наукових дисциплін, а істотний аспект пізнавальної діяльності разом з логічним її аспектом. Метод і методологія всякої галузі науки повинні базуватися на теорії об'єкту, що вивчається. Проте, ні теорія предмета, ні теорія пізнавальної діяльності ще не є методологія. Щоб стати методологією, теорія має бути піддана відповідному перетворенню, суть якого мислиться як вироблення приписів і правил діяльності в цій області наукового дослідження. До основних приписів і правил можна передусім віднести: логічний аналіз основних понять і законів науки, їх сутності і ролі в пізнавальному процесі, в пошуку нових закономірностей; осмислення суті наукової проблеми і визначення мети пізнання, бо мета істотним чином детермінує увесь хід наукового дослідження; вибір і обґрунтування методів пізнання як конкретних, специфічних для цієї науки, так і загальних, передусім, системно-структурного, його місця і міри ефективності в реалізації основної ідеї пізнання; визначення стилю мислення у викладі отриманих результатів, в публікації статей, доповідей, монографій, тощо.

Наукова методологія може стати основою для розробки методології управління наукою відповідно до її власної природи. І природничі, і гуманітарні науки потребують цього, бо управління, окрім усього іншого, дозволить здійснити той синтез, скажімо, природничих і гуманітарних наук, який дозволив би ефективніше досліджувати не лише процеси соціалізації, але й індивідуалізації людської особистості в загальному процесі гуманізації людських відносин [7, с. 97].

Практична спрямованість методології теорії управління виражається у функціях. Л.Бурганова виділяє наступні функції [3]: пізнавальну (пов'язану з вивченням суті управлінських стосунків); описову (збирає, систематизує, каталогізує зведення про наукову і практичну сторону управління); пояснювальну (пояснює, чому і в яких умовах в управлінні були використані ті або інші пізнавальні засоби); прогностичну (спираючись на аналіз минулого і сьогодення в управлінні, визначає перспективні шляхи зміни в управлінській діяльності в осяжному майбутньому); контрольну (здійснює контроль за організацією управлінського процесу, у тому числі з точки зору того, наскільки у ньому правильно використовуються пізнавальні засоби і наскільки повно і цілісно вивчений той або інший об'єкт управління); оцінну (оцінка того, якою мірою відповідає або не відповідає існуюча система управління основним тенденціям розвитку суспільства, соціальним очікуванням, потребам і інтересам людей); освітньо-виховну (поширює знання про управління, його основні функції, цілі, механізми); прикладну (розробляє науково-обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення системи управління суспільством і його елементів).

В.Афанасьєв, І.Блауберг, О.Виханський відмічають декілька рівнів методології: філософська методологія; загальнонаукова методологія, в якій розглядаються принципові підходи і методи знання, що зустрічаються в усіх науках; соціально – наукова методологія, тобто методологія конкретних наук, в даному випадку – теорії управління; методика і техніка наукового дослідження.

Фахівці виділяють наступні компоненти, що характеризують зміст методології управління: підходи, парадигми, орієнтири, критерії, процедури вибору, засоби управління та ін. Найбільш принциповим компонентом методології, що визначає вибір і використання інших її компонентів, є підхід (метод). Серед підходів в управлінні особливо виділяється системний підхід.

"Системний підхід – це один з методологічних напрямів сучасної науки, пов'язаних з представленням, вивченням і конструюванням об'єкту як системи" [2, с. 4]. Теоретичні основи системного підходу розкриті в роботах І.Блауберга, Е.Юдіна, В.Садовського, В.Афанасьєва та ін. Системний підхід поширюється на будь-який вид діяльності, в тому числі на науково-дослідну діяльність. Базовими характеристиками будь-якої системи є компоненти, зв'язки і стосунки між ними, впорядкованість (структура). Усе це формує важливу властивість системи – її складність: складність складу і складність організації [4].

Якщо говорити про систему в цілому, то можна відмітити наступне: система складається зі взаємозв'язаних компонентів, де кожен компонент має свою властивість і характеристики, але у своїй взаємодії вони утворюють нову властивість системи, що не зводиться до властивостей окремих компонентів; система має спільну мету, її функціонування носить доцільний характер; система – організоване усередині єдине ціле, хоча її елементи чітко відокремлені один від одного, кожен компонент системи може бути розглядаваний як система нижчого рівня.

"Під педагогічною системою розуміється певна сукупність взаємозв'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого і умисного педагогічного впливу на формування особистості" [1, с. 6]. У будь-якій педагогічній системі виділяють наступні компоненти: мотиви вчення, мети навчання, зміст навчання, діяльність викладання, діяльність вчення, компонент зворотного зв'язку.

При дослідженні педагогічних систем необхідно пам'ятати про співвідношення систем і підсистем. У структурі педагогічної системи як компоненти є присутніми система виховання, система учбової діяльності і

система викладання. Тобто, ми можемо стверджувати, що в цілому навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі є системою, а дослідна діяльність студентів (НДДС), будучи обов'язковою складовою професійної підготовки, має бути включена в цю систему в якості важливого компонента, тісно пов'язаного з іншими складовими цього процесу.

За ствердженнями філософів, до системи відносяться тільки ті об'єкти, явища, процеси, які беруть участь в творенні властивостей системи. Взаємодія їх і створює систему з її якісними характеристиками. Ті ж об'єкти, які будучи зовнішніми по відношенню до системи, беруть участь у формуванні її інтеграційних якостей не прямо, а опосередковано, через окремі компоненти системи або через систему в цілому, відносяться до середовища. Враховуючи це, можна зробити висновок, що дослідна діяльність студентів є система, компонентами якої є мета і мотиви діяльності, її зміст, діяльність вчення і блок зворотного зв'язку. Діяльність викладання по відношенню до системи дослідницької діяльності студентів є середовищем. Виходячи з визначення організації дослідної діяльності студентів, основних положень системного підходу і висновку про те, що НДДС є системою, ми розглядаємо систему управління дослідною діяльністю студентів, структурним компонентом якої, окрім компонентів системи НДДС, являється й діяльність викладання.

Управлінню дослідною діяльністю студентів притаманні основні властивості системи: системні одиниці можуть постійно оновлюватися (приміром, організаційні форми або методи), але сама система за постійних зовнішніх умов зберігає основні особливості своєї організації (структуру); ця система є складовою частиною більшої і складнішої системи професійної підготовки; управління НДДС здійснюється на декількох рівнях; ця система здатна фіксувати розузгодження цілей з реальними результатами і відповідно коригувати або дії (комплекс заходів) для досягнення мети, або мету безпосередньо.

Головним при створенні будь-якої системи є формулювання мети її функціонування. Ми вважаємо, що цілі дослідної діяльності студентів мають бути орієнтовані на максимальні можливості студентів і в той же час досяжними і ясно усвідомлюваними. Мета повинна визначатися системою більш високого порядку. Дослідна діяльність студентів розглядається у рамках процесу професійної підготовки, який і визначає мету системи НДДС. Вважається, що основною метою процесу професійного навчання у ВНЗ є підготовка фахівців вищої кваліфікації. Саме професійна творча діяльність фахівців задає і визначає особливу стратегію і цілі вивчення усіх навчальних дисциплін, тобто і зміст, і форми відповідної навчальної діяльності студентів, у тому числі дослідної діяльності.

На наш погляд треба вести мову про ціле дерево цілей професійної підготовки бакалаврів/магістрів. Цільовими орієнтирами такого дерева важливо вважати особу майбутнього професіонала, досить високі рівні професійного розвитку, професійної свідомості і самосвідомості, фахівця, що опанував духовні, системні якості та ін. Фахівця серед яких провідним являється готовність до науково-дослідної діяльності й після закінчення ВНЗ.

Основними стратегічними цілями управління дослідною діяльністю студентів університету є: підвищення якості професійної підготовки, формування у майбутнього фахівця здатності думати самостійно і творчо, розвиток якостей особи студентів, підвищення якості оволодіння майбутніми фахівцями змістом професійної освіти, набуття студентами творчої та науково-дослідної діяльності, розвиток професійної свідомості та самосвідомості особистості майбутнього фахівця.

Тут явно простежується взаємозв'язок, навіть взаємозалежність, між ефективністю підготовки фахівця і управлінням дослідною діяльністю студентів. Уміння здійснювати НДД незаперечно веде до підвищення ефективності професійної підготовки.

Розглядаючи управління дослідною діяльністю студентів з позицій системного підходу, ми представляємо її у вигляді складної (за різноманітністю елементів і складності організації), відкритої (по проникності інформації) системи, що має високу динамічність.

Актуальність системного підходу до управління дослідницькою діяльністю студентів в університеті полягає в тому, що він дає можливість відбивати предмет дослідження усебічно як у будь-який фіксований момент часу, так і в його розвитку, забезпечуючи цілісне сприйняття досліджуваного об'єкту.

Вважаємо що для управління НДДС університетів з позицій системного підходу необхідно виконати наступні завдання: визначити дослідну діяльність студентів як систему; встановити функції кожного компонента цієї системи і описати їх; визначити усю сукупність структурних зв'язків і, якщо необхідно, змінювати їх у цілях вдосконалення структури; зрозуміти механізм функціонування окремих компонентів системи управління ДДС; встановити зв'язки цієї системи із зовнішнім середовищем, тобто з іншими аспектами підготовки бакалаврів, магістрів і соціальним замовленням вищої школи; управляти функціонуванням кожного компонента і системи в цілому на науковій основі.

Узагальнюючи погляди науковців на системний (структурний) підхід слід наголосити на такі основні вимоги його використання: виділення тієї або іншої системи з навколишнього світу і визначення взаємозв'язку між нею і середовищем; визначення складових елементів системи; розгляд стосунків між елементами і певною структурою системи; аналіз функцій елементів по відношенню до системи; виявлення системотворчих зв'язків; визначення механізму функціонування системи.

Останнім часом в управлінні стає актуальним також і ситуаційний підхід. Прибічники цього підходу критикують поняття соціальної системи, наполягають на обмеженому його застосуванні в управлінській практиці. Вони вважають, що організація є занадто складною і динамічною системою, і поза контекстом ситуації неможливо сформулювати універсальні вимоги до ефективної організації. Одним з центральних понять, використовуваних представниками ситуаційного підходу, є категорія управлінської ситуації. Управлінська ситуація – це сукупність усіх внутрішніх і зовнішніх умов, що визначають закономірності розвитку і функціонування організації. Таким чином, був висунений постулат, згідно з яким кожному типу управлінських ситуацій, вирішуваних завдань, зовнішнього середовища, технології відповідають свої оптимальні вимоги до стану організації, засобу, стратегія і структура [6, с. 258].

Процесний підхід ґрунтований на розгляді функцій керівника як процесу взаємопов'язаних між собою дій. Загальний процес діяльності організації складається з сукупності процесів діяльності її членів, кожен з яких, у свою чергу, представляє сукупність виконуваних функцій, що складаються з ряду взаємопов'язаних процесів. Сукупність завдань нашого дослідження виходить за межі функції категорії "Управлінська ситуація". Отже, замало тільки розглядати функцію керівника ВНЗ в аспекті керівництва НДДС, робити акценти тільки на загальному процесі педагогічної діяльності ВНЗ у сфері забезпечення процесу оволодіння майбутніми фахівцями досвіду НД роботи. Максимального результату не буде досягнуто за умови вичленення сукупності дій керівників освітнього процесу різного рангу (ректорів, проректорів, деканів, завідувачів кафедр, наукових керівників та ін.). Іншими словами процесний підхід до аналізу об'єкту нашого дослідження як і ситуаційний треба вважати локальним : його використання можливе на етапі реалізації формувального експерименту (частково він враховується в ході побудови моделі управління діяльністю СНТ університету).

Більш значущим для розв'язання проблеми нашого дослідження слід вважати діяльнісний підхід. Саме він перетворюється на стержневий на процесуальному рівні розгляду предмету нашого дослідження. "Діяльнісний підхід, – відмічає В. Загвязінський, – є певний спосіб розгляду людини і його стосунків зі світом" [5, с. 75]. Діяльнісний підхід включає виявлення мети, засобів, процесу і результату дій керівника. При цьому, якщо основою цього підходу є свідомо сформульована мета, то основа мети лежить поза діяльністю керівника – у сфері мотивів, ідеалів, інтересів і цінностей працівників.

Якщо робити аналіз сучасних уявлень про сутність дослідної діяльності з позицій діяльнісного підходу, то необхідно спиратися на структурно-функціональну характеристику діяльності, розроблену в працях А.Рубінштейна, В.Афанасьєва, Н.Кузьміної, О.Леонтьєва та ін. Результати аналізу робіт вищезазначених авторів дозволяють зробити наступні висновки: структура і функції дослідної діяльності визначаються цілями підготовки студентів університету в цьому напрямі. Вони полягають у поглибленні й розвитку професійних теоретичних знань, їх застосуванні на практиці, в якісному професійному становленні майбутнього фахівця; у наданні усім студентам навичок постановки і проведення самостійних досліджень; у залученні найбільш здібних студентів до рішення актуальних проблем освіти і науки; у можливості обґрунтованого вибору студентами наукового напрямку, де б найяскравіше могли проявитися їх творчі здібності; у вихованні в стінах університету учених, дослідників, викладачів.

Розглянемо поняття "організація дослідної діяльності студентів" з точки зору діяльнісного підходу. Основними компонентами системи організації дослідницької діяльності студентів є діяльність викладача і діяльність студентів. Охарактеризуємо по черзі кожного з цих компонентів. По-перше, це діяльність професорсько-викладацького складу, спрямована на створення комплексу заходів, що формують у студентів професійну самостійність, здатність до творчого рішення практичних завдань в процесі трудової діяльності. Основний зміст діяльності викладача ВНЗ включає виконання декількох функцій – повчальної, виховної, організаторської і дослідної. Ці функції повинні проявлятися в єдності, хоча у багатьох викладачів одна з них домінує над іншими. С.Архангельський стверджує, що призначення діяльності викладача полягає в управлінні активною і творчою пізнавальною діяльністю учнів. Ми дотримуємося такої ж думки і вважаємо, що викладач ВНЗ має бути не тільки носієм і передавачем наукової інформації, скільки організатором пізнавальної діяльності студентів, їх самостійної роботи і творчості. Другим компонентом системи організації дослідної діяльності студентів є діяльність самих студентів. Ця діяльність спрямована не лише на засвоєння і відтворення нової інформації, але і на розвиток дослідних умінь. Студент активно бере участь в навчальному процесі й в ході його повинен отримати навички постановки і проведення самостійних досліджень. Беручи участь в дослідженнях, студент не лише починає самостійно планувати і здійснювати пізнавальну діяльність, але і уперше дістає можливість досягти соціально значимих результатів у цій діяльності. Таким чином, діяльність кожного викладача і діяльність кожного студента в університеті індивідуальна, в той же час вона завжди узагальнена єдиними цілями і завданнями навчання. Тому слід розглядати дослідницьку діяльність студентів і діяльність професорсько-викладацького складу по її організації в тісній єдності.

Останнім часом значне місце в дослідженні проблем управління освітніх установ займає особистісно орієнтований підхід, який пропонує опору на природний процес саморозвитку завдатків і творчого потенціалу особи, створення для цього відповідних умов. В особистісно орієнтованому підході (І.Бех, О.Савченко, В.Рибалка,

В.Беліков, Є.Бондаревська, В.Серіков, І.Якіманська та ін.) закладено уявлення про особу, як мету, суб'єкт, результат процесу освіти і головний критерій його ефективності.

З точки зору особистісно орієнтованого підходу до управління дослідною діяльністю студентів університетів слід виділити такі положення: в центрі цієї діяльності знаходиться особа студента; дослідна діяльність враховує індивідуальні особливості особи – потреби, інтереси і здібності; дослідна діяльність організована з урахуванням диференційованого підходу, тобто має різні рівні складності; дослідна діяльність забезпечує розвиток якостей особи студента; в процесі дослідної діяльності зростає пізнавальна активність самої особи, відбувається саморозвиток особи; формується уявлення про дослідну діяльність як особисто значиму.

Для організації дослідницької діяльності студентів з позицій особистісно-орієнтованого підходу важливо виявити характер взаємовідносин усіх учасників дослідницької діяльності.

В основі особистісно орієнтованого підходу лежить перехід від "суб'єкт-об'єктних" стосунків до "суб'єкт-суб'єктних" стосунків в процесі навчання і виховання. Ці стосунки є важливими і для вирішення проблеми організації дослідницької діяльності студентів. З точки зору особистісно орієнтованого підходу студент визнається основним суб'єктом цієї підготовки. У дослідній діяльності студент "управляє собою" або "організовує себе" сам, самостійно використовує прийоми наукових методів пізнання, активно опановує знання, розвиває свої дослідницькі уміння, внаслідок чого відбувається саморозвиток особи. Крім того, можна розглянути як "суб'єкт – суб'єктні" стосунки і стосунки "організатор НДД – студент як дослідник", якщо правильно поєднувати педагогічне управління з розвитком ініціативи і самостійності студентів.

Ще одним з найбільш поширених напрямів є логіко-гносеологічний підхід. Особливість цього підходу полягає в тому, що наукове пізнання в його рамках представляється в абстрактних, але змістовних формах, через які відбиваються дійсність, її різні види і рівні організації. У логіко-гносеологічному підході до аналізу наукового знання змістовними компонентами виступають, зокрема, наукова проблема, науковий факт, ідея, принцип, закон, гіпотеза, наукова теорія. Розкриваючи, наприклад, на теоретико-методологічному рівні сутність понять "закон", "наукова теорія", їх роль і функції в пізнавальному процесі, К.Ніконов відмічає, що учений має можливість переосмислити свої, уявлення, що раніше склалися, про ці поняття, а також про сутність і методологічну "оснащеність" самого пізнавального процесу у рамках поставлених завдань розкриття тієї або іншої наукової проблеми. Інакше кажучи, логіко-гносеологічний підхід дозволяє поглянути на науковий процес, на повсякденно здійснювану науково-дослідну діяльність з боку їх теоретико-логічної форми, тієї форми, в яку в обов'язковому порядку повинне "укладатися" наукове знання і як процес, і як результат. Адже мова науки, його змістовні компоненти, понятійний апарат науки невід'ємні від наукового знання, об'єктивної логіки його розвитку. Цей підхід також пов'язаний з фіксацією і теоретичним аналізом змістовних компонентів наукового мислення, які в дослідницькому процесі конституюють конкретні прояви наукового методу, його види – узагальнення і абстрагування, ідеалізацію і формалізацію, метод уявного експерименту.

Висновки... Таким чином, вищезазначені підходи є основними в характеристиці методологічних аспектів управління науково-дослідною діяльністю студентів. Для розв'язання завдання щодо побудови системи управління студентським науковим товариством університету системно-структурний аналіз слід вважати провідним теоретичним методом дослідження. По-перше, він дає нам змогу узагальнити конкретно-наукове знання про відповідну діяльність майбутніх фахівців. По-друге, розробити/сформулювати загальні принципи побудови відповідної системи як особливого феномену, найбільш значущого для розвитку професійної свідомості і самосвідомості особистості студента.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Блауберг И.В. Философский принцип системности и системный подход / И.В.Блауберг, В.Н.Садовский, Э.Г.Юдин // Вопросы философии. – 1978. – №8. – С. 39-53.
3. Бурганова Л.А. Теория управления : учебное пособие / Л.А.Бурганова. – М. : Инфра, 2009. – 153 с.
4. Диалектика познания сложных систем / под ред. В.С.Тюхтина. – М. : Мысль, 1988. – 316 с.
5. Загвязинский В.И. Методология и методика дидактического исследования / В.И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1982. – 158 с.
6. Керженцев П.М. Принципы организации / П.М.Керженцев. – М. : Буквица, 2008. – С. 258.
7. Никонов К.Н. Методологические основы научно-исследовательской деятельности / К.Н.Никонов //Сборник научных трудов под ред. Н.К.Сергеева. – Волгоград : Перемена, 1998. – 238 с.
8. Новиков А.М. Методология образования / А.М.Новиков. – М. : Эгвес, 2002. – 320 с.
9. Рузавин Г.И. Методология научного исследования : учеб. пособие для вузов / Г.И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 1999. – 317 с.
10. Штульман Э.А. Методологический аппарат исследования / Э.А. Штульман // Советская педагогика. Ежемесячный научно-педагогический журнал. – Москва : АПН СССР, – 1988. – № 11. – С.43-48.

Анотація

У статті розкривається сутність методологічних принципів (підходів, прийомів, методів), що використовуються для розв'язання завдання щодо побудови системи управління науково-дослідною діяльністю студентів університету.

Аннотация

В статье раскрывается сущность методологических принципов (подходов, приемов, методов), которые используются для решения задач относительно построения системы управления научно-исследовательской деятельностью студентов университета.

Summary

The essence of methodological principles (approaches, receptions, methods) that is used for construction of students' research control system is highlighted in the article.

Ключові слова: управління науково-дослідною діяльністю, студентське наукове товариство, методологічний принцип, підхід, прийом, метод.

Ключевые слова: управление научно-исследовательской деятельностью, студенческое научное общество, методологический принцип, подход, прием, метод.

Key words: management of students' research activity, student scientific society, methodological principle, approach, reception, method.

Подано до редакції 16.03.2012.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Кучерявим О.Г.

УДК: 378

©2012

Чернишов Д.О.

ПРОФЕСІЙНА ТВОРЧІСТЬ ПЕДАГОГА-ВИХОВАТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Якість професійної діяльності педагога-вихователя визначається такими поняттями: професіоналізм, кваліфікація, професійно-педагогічна компетентність, педагогічна майстерність, професійна творчість тощо. Важливо також знати, чим відрізняється просто вмілий педагог-вихователь від вихователя-майстра, у чому проявляється творчість та чим вона відрізняється від новаторства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Існуюча джерельна база з даної проблеми представлена різноманітними публікаціями, серед яких роботи таких дослідників як І.Бех, І.Зязюн, Н.Кузьміна, Н.Нікандров, Я.Пономарев, А.Маленкова, Л.Новікова, М.Холодна та ін. Але спеціального дослідження питання професійної творчості педагога-вихователя у процесі реалізації технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу не було.

Формулювання цілей статті... Мета – показати як зміст та структура виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу впливають на професійну творчість педагога-вихователя в умовах регіонального виміру.

Виклад основного матеріалу дослідження... Перш за все, необхідно виокремити саму звичайну характеристику, яка відносно інших виступає як базова – це педагогічна вмілість педагога-вихователя. Під педагогічною виправністю педагога-вихователя слід розуміти достатньо досконале володіння вихователем системою найважливіших виховних умінь і навичок, які у своїй сукупності дозволяють йому здійснювати виховну діяльність на професійно грамотному рівні й досягати більш-менш успішного виховання [11, с. 11-15]. Педагогічна вмілість – це основа професіоналізму педагога-вихователя, без якої неможливо займатися вихованням.

Вона базується на його достатньої теоретичної і практичної підготовки, яка реалізується у навчальних педагогічних закладах та продовжує вдосконалюватися в процесі професійної діяльності. Так, педагогу-вихователю необхідно знати засоби підготовки до виховних заходів, правильно визначати структуру, зміст і методику виховного процесу, підтримувати увагу та дисципліну вихованців, комбінувати індивідуальні, групові та фронтальні форми виховної роботи тощо. Система цих знань, умінь і навичок в основному визначається традиційними курсами психології, педагогіки, спеціальних курсів з виховної роботи, які вивчаються в навчальних педагогічних закладах.

Наступною сходинкою професійного зростання та удосконалення педагога-вихователя є педагогічна майстерність. Поняття це складне й у різних науково-методичних дослідженнях визначається по-різному. У Педагогічній енциклопедії читаємо: "Мастерство – педагогическое – высокое и постоянно совершенствуемое искусство воспитания и обучения, доступное каждому педагогу, работающему по призванию и любящему детей". Відносно нашого дослідження, у цієї дефініції добре те, що підкреслюються такі необхідні для педагога-вихователя якості, як покликання до виховної роботи та любов до дітей. До речі, без цих якостей важко й оволодіти педагогічною вмілістю (першою сходинкою професіоналізму). Але в цілому дане визначення поняття неможливо вважати задовільним. Справа у тому, що "майстерність" у ньому визначається як "мистецтво", котре у Словнику